

torka podtrhuje, že sebeuvědomění jedince nemůže vzniknout mimo lidský kolektiv, který hraje rozhodující úlohu v hodnocení jeho „já“.

Na tuto část organicky navazuje závěrečná kapitola o uvědomělých a neuvědomělých psychických jevech. Oblast neuvědomělého, podvědomí, byla oddávna vyhledávanou doménou spekulativní idealistické filosofie a psychologie. Autorka stručně připomíná historii názorů na neuvědomělé od Leibnize, Kanta, Fichteho přes Hartmana, Freuda až po současné idealisty, stoupence psychoanalýzy (O. Fenichel, C. Thompson, K. Horney aj.). Zde autorka podává nejen zevrubnou kritiku podstaty freudovské psychoanalýzy, spočívající na idealistické teorii neuvědomělého, ale stručně vykládá interpretaci neuvědomělého jak ji podává dialekticko-materialistická psychologie. Uvědomělé a neuvědomělé jsou vlastnosti psychického odrazu člověka, tyto pojmy se vztahují pouze k charakteristice psychických jevů. Na rozdíl od freudovské koncepce, která je budována na představě o tom, že hlavní formou neuvědomělé psychiky jsou instinkty, materialistická psychologie vychází z názoru, že vlastnost uvědomělosti nebo neuvědomělosti odrazu se vztahuje jedině k podmíněným reflexům člověka. Instinkty jsou fyziologická a ne psychická činnost. Sami o sobě proto

nejsou ani uvědomělé ani neuvědomělé, avšak jejich odraz člověkem může být uvědomělý nebo neuvědomělý. V další části věnované některým podmínkám přeměny neuvědomělého odrazu reality v uvědomělý autorka vyzdvihuje význam učení Pavlova o dynamice vzruchu a útlumu a jeho teorie snu a hypnotických stavů pro správné pochopení vztahu uvědomělého a neuvědomělého. Závěrem se stručně dotýká problematiky uvědomělé a neuvědomělé regulace chování.

S celkovou koncepcí knihy i s řešením hlavních problémů nutno, podle našeho názoru souhlasit. Pravda, celou řadu otázek autorka jen nadhodila, jiných se vůbec nedotkla. Přesto však je její výklad ucelený a vcelku hluboký.

Monografie J. V. Šorochovové je významným přínosem k dialekticko-materialistickému řešení problematiky vědomí a v podstatě shrnuje dosavadní diskuse a současné výsledky výzkumu. Svými klady se stává nepostradatelnou nejen pro potřeby výuky a propagandy dialektického materialismu na potřebné úrovni, ale i pro speciální výzkum lidské psychiky.

Podobně jako nedávno práce S. L. Rubinštejna o vědomí, stává se kniha J. V. Šorochovové základem pro další posuzování této složité problematiky.

J. Kops

ĎALŠÍ KROK V ROZPRACOVÁVÁNÍ FILOZOFICKÝCH OTÁZOK ATEIZMU

V oblasti marxistickej kritiky náboženstva a jeho prekonávanie je ešte veľa nerozpracovaných problémov a život prináša stále novšie. Ďalší rozvoj marxistického filozofického myslenia, ako aj praktické potreby súvisiace s výchovou k vedeckému svetovému názoru, vyžadujú si viac iniciatív, aktivity, dôslednosti a vedeckej hĺbky pri riešení filozofických otázok ateizmu. Túto skutočnosť si stále väčšími uvedomujú tak filozofi, ako aj ostatní pracovníci ideologického frontu, predovšetkým aktívni pracov-

níci v oblasti vedecko-ateistickej výchovy a propagandy. Filozofické otázky sa stále viac stávajú predmetom záujmu a výskumu nielen jednotlivých filozofov, ale aj filozofických pracovísk. Dôkazom toho je aj zborník prác o filozofických problémoch ateizmu, pripravený pracovníkmi Filozofického ústavu Akadémie vied SSSR.*

Sborník, za ktorým majú periodicky na-

* *Filosofskie problemy ateizmu*, Moskva 1963, 278.

sledovať ďalšie, obsahuje osem štúdií. I. P. Camerjan sa zaoberá súčasným stavom vedeckého výskumu v oblasti filozofických problémov ateizmu. L. N. Velikovič analyzuje činnosť katolíckej cirkvi v období rozpadu koloniálneho systému. Zaujímavý prístup hlavne buržoázny smer sociológie náboženstva podáva vo svojej štúdií J. A. Levada. N. I. Gubanov si všima niektoré otázky kritiky kresťanského ľži humanizmu a G. A. Gabinskij zasa vzťahy medzi kresťanskou apologetikou a racionalizmom. Dve štúdie sú venované otázkam prvobytného náboženstva: A. F. Anisimov sa zaoberá problémom emocionálneho v prvobytnom náboženstve a A. D. Suchov venuje pozornosť otázke o prvotnej forme náboženstva. Napokon G. L. Andrejev hovorí o niektorých zvláštnostiach ateizmu ruských revolucionárov — demokratov.

Okrem uvedených štúdií zborník obsahuje aj časť, v ktorej sú umiestené zprávy, poznámky a prehľady. Tu A. B. Čertkov

píše o prispôbení sa pravoslávnej cirkvi k súčasným podmienkam, E. J. Batalov o vzťahu budhistického smeru Dzen k buržoáznej ideológii, I. C. Šern-Borisova o náboženstve a apartheide, J. G. Petraš uvádza materiály o prežitkoch predislamských kultov v južnej Kirgizii a T. S. Lapina podáva krátky, ale zaujímavý prehľad kritiky náboženstva na stránkach ročenky anglických racionalistov (The Rationalist Annual) za roky 1959—1961.

V úvode zborníka sa hovorí, že tento je určený vedeckým pracovníkom, pedagógom, propagandistom i širšiemu kruhu čitateľov, ktorí sa zaujímajú o filozofické problémy ateizmu. Výber tém i ich spracovanie — odhliadnúc od niektorých menších nedostatkov, ktorým sa je ťažko vyhnúť pri zborníkoch — robí zborník podnetným a zaujímavým a možno ho preto odporúčať našej filozofickej obci a širšej čitateľskej verejnosti.

J. Č.

K IDEOVÉMU PROFILU PETŐFIHO

Na stránkach Kultúrneho života (1963, č. 24, 28, 30) sa rozvinula živá a ostrá výmena náhľadov okolo diela Ivana Kupca (Nesmrtelní, Bratislava 1963). Zdá sa, že mnohé sporné otázky ostali otvorené aj po redakčnom uzavretí diskusie. Okrem iného týka sa to aj dôležitej otázky politicko-ideovej charakteristiky veľkého maďarského básnika S. Petőfiho, ktorého 140. výročie narodenia sme si pripomenuli pred niekoľkými mesiacmi.

Vo svojej jubilejnej črte sme uviedli a doložili, že Petőfi bol básnikom ľudu a národa, no zároveň internacionalistom, zameraným za svetovú slobodu a za solidaritu národov bojujúcich proti tyranii a útlaku. Petőfiho revolučný demokratizmus a internacionalizmus je markantne dokumentovaný jeho vystúpením proti triednemu útlaku, a do boja proti reakcii volá a víta občanov hovoriacich akýmkoľvek jazykom.

Pokiaľ ide o niektoré jeho výroky, ktoré sa uvádzajú ako doklad jeho protislovenského zmýšľania, Ivan Kupec výstižne hovorí, že Petőfi v zápale rozhorčeného boja maďarského ľudu a v tomto boji osamoteného napísal na našu adresu ostré slová, no napísal ich z hľadiska perspektívy európskej revolúcie, z hľadiska jeho „slobody sveta“. Konečne Petőfi použil už predtým ostré slová aj na adresu maďarského ľudu, hovoriac o jeho psej poniženosti. Ak „vieme pochopiť Petőfiho rozhorčené slová“, nemôžeme jedným dychom hovoriť, že sú „nacionálne šovinistického charakteru“ (M. Gašparík); nemôžeme tak charakterizovať napr. ešte silnejšie Marxove slová, povedané v tej istej historickej situácii. Marx a Engels boli ďaleko od každej protislovenskej nenávisťi vo filisterskom zmysle slova (možno to rukolapne doložiť z ich prejavov o poľskej revolúcii) a mali na zreteli vý-